

UCHWAŁA

Dnia 27 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosław Bączyk (przewodniczący)

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa I. T. i S. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością spółki komandytowej w G.

przeciwko R. K.

o zapłatę,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 27 marca 2014 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w T.

postanowieniem z dnia 31 października 2013 r.,

"Czy w wypadku zwrotu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, złożonego przez stronę reprezentowaną przez radcę prawnego w następstwie wezwania do uiszczenia opłaty od sprzeciwu od wyroku zaocznego i nieuiszczenia tej opłaty, sprzeciw podlega odrzuceniu?"

podjął uchwałę:

W razie zwrotu na podstawie art. 102 ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm.) wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, zgłoszonego po wezwaniu do uiszczenia opłaty od sprzeciwu od wyroku zaocznego, przewodniczący wzywa ponownie do opłacenia sprzeciwu na podstawie art. 130 § 1 k.p.c.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Okręgowy w T. zażalenia pozwanego na postanowienie Sądu Rejonowego w G. z dnia 14 maja 2013 r., którym odrzucony został sprzeciw pozwanego od wyroku zaocznego. Pełnomocnik pozwanego wezwany zarządzeniem przewodniczącego do uiszczenia opłaty od sprzeciwu od wyroku zaocznego, złożył w otwartym terminie do uiszczenia opłaty wnioski o zwolnienie pozwanego od tej opłaty. Zarządzeniem Przewodniczącego z dnia 13 maja 2013 r. wniosek został zwrócony na podstawie art. 102 ust. 4 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst Dz. U. z 2010 r., Nr 90, poz. 594 ze zm. – dalej jako u.k.s.c.), a w konsekwencji tego postanowieniem z dnia 14 maja 2013 r. Sąd Rejonowy odrzucił sprzeciw na podstawie art. 344 § 3 k.p.c.. W uzasadnieniu postanowienia wskazał, że niezaskarżalny zwrot wniosku o zwolnienie od opłaty od sprzeciwu na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c. oznacza unicestwienie skutków procesowych związanych z jego wniesieniem (art. 130 § 2 k.p.c.), a co za tym idzie wniosek nie wywarł skutku prawnego i nie zniweczył biegu terminu do uiszczenia tej opłaty, który w sprawie upłynął bezskutecznie.

Uzasadniając powstałe na tle przedstawionego zagadnienia prawnego wątpliwości Sąd Okręgowy podniósł, że odmienny od przyjętego w zaskarżonym postanowieniu pogląd ukształtował się w orzecznictwie Sądu Najwyższego w czasie obowiązywania art. 130² § 3 k.p.c., który od dnia 1 lipca 2009 r. nie obowiązuje, istnieje więc kwestia jego aktualności po uchyleniu tego przepisu. Stwierdził, że zwrot wniosku o zwolnienie od kosztów niweczy skutek jego wniesienia, lecz zgodnie z art. 130 § 2 zd. 2 k.p.c. nie niweczy jednocześnie skutków uprzedniego zarządzenia przewodniczącego wzywającego do uiszczenia opłaty. Następuje tym samym reaktywacja stanu prawnego sprzed wniesienia wniosku, co w sprawie – przy barku podstaw do stosowania art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. - mogłoby prowadzić do wniosku, że termin do opłacenia sprzeciwu upłynął. Stwierdził, że obowiązująca w orzecznictwie wykładnia może prowadzić do

nieustannego przerywania biegu terminu do uiszczenia opłaty przez ponowne składanie wadliwych wniosków o zwolnienie od kosztów, co przemawia przeciwko dotychczasowemu stanowisku Sądu Najwyższego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 10 u.k.s.c. obowiązek uiszczenia opłaty od pisma podlegającego opłacie powstaje przy jego wniesieniu do sądu. Sąd nie podejmuje żadnej czynności na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata (art. 126² §1 k.p.c.). Jeżeli opłata nie została uiszczona przy wniesieniu pisma przewodniczący na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. wzywa stronę do uiszczenia opłaty w terminie tygodniowym pod rygorem zwrotu pisma. Pismo opłacone w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia (art. 130 § 3 k.p.c.). Po bezskutecznym upływie terminu do uiszczenia opłaty przewodniczący zwraca pismo stronie. Pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego wniesieniem do sądu (art. 130 § 2 k.p.c.).

Pismo wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika, które nie zostało należycie opłacone przewodniczący zwraca bez wezwania do uiszczenia opłaty, jeżeli podlega ono opłacie stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu. Jednak w terminie tygodniowym od doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma strona może uiścić brakującą opłatę, wówczas pismo wywołuje od daty pierwotnego wniesienia (art. 130² § 1 i 2 k.p.c.).

Po uchyleniu z dniem 1 lipca 2009 r. art. 130² § 3 k.p.c., w razie wniesienia przez profesjonalnego pełnomocnika nieopłaconego środka odwoławczego (zaskarżenia) podlegającego opłacie stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia, ma zastosowanie art. 130 § 1 k.p.c., z modyfikacją rygoru, którym w tym wypadku po wyczerpaniu przewidzianej w nim procedury naprawczej, jest odrzucenie wniesionego środka (m. in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2010 r., IV CZ 107/09, niepubl., uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zasada prawna z dnia 15 czerwca 2010 r., II UZP 4/10, OSNP 2011, nr 3-4, poz. 38).

Obowiązek uiszczenia opłaty nie powstaje w chwili wniesienia pisma, jeżeli jednocześnie złożony został wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych.

W poprzednim stanie prawnym, przed uchyleniem art. 130² § 3 k.p.c., wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika środki odwoławcze i środki zaskarżenia, podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wartości wskazanej przez stronę, od których nie została uiszczona opłata, podlegały odrzuceniu bez wzywania do ich opłacenia. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego przepis ten nie mógł mieć zastosowania w sytuacji, gdy wraz pismem (środkiem zaskarżenia) został złożony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Wniosek taki odsuwa bowiem w czasie termin do wniesienia opłaty od złożonego pisma, nie jest to więc pismo podlegające opłacie w rozumieniu art. 130² § 3 k.p.c. i to niezależnie od dalszych losów wniosku o zwolnienie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 1976 r., III CZP 11/76, OSNCP 1976, nr 7-8, poz.162., postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 2005 r., II CZ 75/05, niepubl oraz w odniesieniu do art. 10 obecnie obowiązującej ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2006 r., IV CZ 57/06, z dnia 4 października 2006 r., I CZ 81/06, oba niepubl., z dnia 12 października 2007 r., I PZ 20/07, OSNP 2008, nr 21-22, poz. 320, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2006 r., III CZP 75/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 86, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2006 r., III CZP 98/06, (OSNC 2007, nr 9, poz. 131). Pogląd ten dał podstawę do sformułowania tezy, że w razie oddalenia, odrzucenia lub zwrotu wniosku strony reprezentowanej przez profesjonalnego pełnomocnika o zwolnienie od kosztów sądowych, w zakresie należnej opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej przewodniczący powinien wezwać pełnomocnika do opłacenia środka odwoławczego lub środka zaskarżenia w terminie tygodniowym pod rygorem jego odrzucenia na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2006 r., I CZ 69/06, z dnia 10 stycznia 2007 r., I CZ 126/03, wszystkie niepubl., z dnia 9 lutego 2007 r. I PZ 33/06, OSNP 2008, nr 9-10, poz. 134, z dnia 12 października 2007 r., I PZ 20/07, z dnia 28 listopada 2007 r., V CZ 104/07, oba niepubl.). Jej aktualność także po uchyleniu art. 130² § 3 k.p.c. potwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 20 lipca 2012 r., II CZ 61/12 (nie publikowane).

Zagadnienie braków pism procesowych wnoszonych (jak w niniejszej sprawie) na urzędowych formularzach ma odrębną regulację, w art. 130¹ k.p.c. zgodnie z którą, jeżeli pismo procesowe nie zostało wniesione na urzędowym formularzu lub nie może otrzymać prawidłowego biegu na skutek niezachowania innych warunków formalnych, istnieje obowiązek wezwania strony do jego poprawienia lub uzupełnienia w terminie tygodniowym (§ 1). W razie bezskutecznego upływu terminu lub ponownego złożenia pisma dotkniętego brakami przewodniczący zarządza zwrot pisma; sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzutów od nakazu zapłaty i sprzeciwu od nakazu zapłaty sąd odrzuca (§ 2). Aktualny pozostaje pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1963 r., III CO 17/63 (OSNC 1964, nr 11, poz. 217) na gruncie przepisów poprzednio obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego (ogłoszonego jako tekst jednolity w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 1950 r. Dz. U. Nr 50, poz. 394) tj. jego art. 137 § 1 (odpowiadającego obecnemu art. 130 § 1 k.p.c.) oraz art. 349 § 3 (odpowiadającego obecnemu art. 344 § 3 k.p.c.), stwierdzającej, że sprzeciw od wyroku zaocznego, w którym nie przytoczono zarzutów przeciwko żądaniu pozwu oraz faktów i dowodów na ich uzasadnienie, podlega odrzuceniu dopiero po bezskutecznym wezwaniu do uzupełnienia tych braków na podstawie art. 137 § 1.

Na przytoczenie zasługuje istotna także z punktu widzenia rozstrzyganego zagadnienia argumentacja uzasadniająca tezę uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1963 r., III CO 17/63. pozwalająca na gruncie przepisów obecnie obowiązującego Kodeksu postępowania cywilnego stwierdzić, że treść art 344 § 3 k.p.c. nie wyłącza uprzedniego stosowania art. 130 § 1 k.p.c., albowiem art. 344 § 3 k.p.c. w ogóle nie normuje kwestii stosowania bądź niestosowania art. 130 § 1 k.p.c. Znaczenie prawne unormowania zawartego w art. 344 § 3 k.p.c., wiąże się z dopuszczeniem, jako wyjątku od obowiązującej w postępowaniu procesowym zasady przeprowadzenia rozprawy, wydania postanowienia w objętym nim przedmiocie na posiedzeniu niejawnym. Sprzeciw jest pismem procesowym w rozumieniu art. 126 k.p.c. Kodeks postępowania cywilnego, określając w tym przepisie, jakim ogólnym warunkom powinno odpowiadać każde pismo procesowe przewiduje poza tym dalsze wymagania dla poszczególnych pism procesowych,

w tym w art. 343 § 2 k.p.c. warunki przewidziane dla sprzeciwu. Warunki, jakie powinien spełniać sprzeciw od wyroku zaocznego są warunkami szczególnymi, nie tracą one jednak swego formalnego charakteru. Przepis 130 § 1 k.p.c. stanowiący, że jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należytej opłaty, przewodniczący wzywa stronę do poprawienia uzupełnienia lub opłacenia pisma w terminie tygodniowym, nie uzależnia wydania przez przewodniczącego zarządzenia od stwierdzenia, czy chodzi o ogólne warunki pisma procesowego, czy też o warunki szczególne, ustanowione dla poszczególnych rodzajów pism procesowych. Przepis art. 130 § 1 k.p.c. stanowi zatem podstawę do żądania usunięcia każdego braku formalnego polegającego na niedopełnieniu warunków przewidzianych przez Kodeks postępowania cywilnego, jeżeli wskutek tego pismo nie może otrzymać prawidłowego biegu.

Z porównania treści art. 130¹ i art. 130 § 1 k.p.c. wynika, że pierwszy z tych przepisów nie normuje kwestii braków fiskalnych pism wnoszonych na formularzach, podlega ona więc ogólnej regulacji art. 130 k.p.c., z tym jednak, że w odniesieniu do sprzeciwu od wyroku zaocznego, art. 344 § 3 k.p.c. określa wprost sankcję odrzucenia nieopłaconego sprzeciwu. Przepis ten nie wprowadza istniejącego na gruncie uchylonego art. 130² § 3 k.p.c. rozróżnienia sytuacji, w której sprzeciw wnosi osobiście strona albo reprezentujący ją profesjonalny pełnomocnik.

Stosownie do art. 102 u.k.s.c., zwolnienia od kosztów sądowych może domagać się osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Oświadczenie powinno być dołączone do wniosku o zwolnienie od kosztów, a jeżeli nie zostało złożone stosuje się art. 130 k.p.c. Jednak wniosek o zwolnienie od kosztów strony reprezentowanej przez adwokata lub radcę prawnego bez dołączenia oświadczenia przewodniczący zwraca bez wzywania do uzupełnienia tego braku formalnego wniosku (art. 102 ust. 4 u.k.s.c.). Rygor zwrotu wniosku bez wzywania o uzupełnienie braków formalnych może mieć zastosowanie tylko wówczas, gdy wniosek o zwolnienie od kosztów złożył reprezentujący stronę adwokat a nie strona, którą adwokat reprezentuje w sprawie (postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 7 marca 2007 r., II CZ 4/07 i z dnia 24 kwietnia 2008 r., IV CZ 27/08, nie publikowane). Na zarządzenie o zwrocie wniosku nie przysługuje zażalenie, może ono być natomiast przedmiotem kontroli na podstawie wniosku opartego na art. 380 k.p.c., zawartego w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu nieopłaconego środka odwoławczego lub środka zaskarżenia.

Przepis art. 107 u.k.s.c. wyłącza ponowne ubieganie się o zwolnienie od kosztów sądowych z powołaniem się na te same okoliczności, które uzasadniały oddalenie wcześniejszego wniosku. Wniosek taki podlega odrzuceniu, a na postanowienie o jego odrzuceniu nie przysługuje zażalenie. Nie dotyczy to wniosku zwróconego na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c.

Kwestię wpływu postępowania o zwolnienie od kosztów na postępowanie główne normuje art. 112 u.k.s.c., ustanawiający w ust. 1 zasadę, że zgłoszenie takiego wniosku oraz wniesienie środka odwoławczego od postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych nie wstrzymuje biegu postępowania.

Ustawą z 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r. Nr 7 poz. 45), która weszła w życie 19 kwietnia 2010 r. dokonano nowelizacji art. 112 u.k.s.c. przez dodanie ustępów 2 - 4. W art. 112 ust. 2 u.k.s.c. usankcjonowano przyjmowaną już wcześniej w orzecznictwie zasadę, że złożenie wniosku o zwolnienie od kosztów w otwartym terminie do opłacenia pisma odsuwa w czasie obowiązek uiszczenia opłaty, ustanawiając, w razie prawomocnego oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, obowiązek ponownego wezwania strony do opłacenia pisma. Przepis art. 112 ust. 3 u.k.s.c. wyłączył obowiązek takiego wezwania, jeżeli pismo podlegające opłacie stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia zostało wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika. W takim wypadku, jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów, złożony przed upływem terminu do opłacenia pisma został oddalony, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od doręczenia stronie postanowienia o oddaleniu wniosku o lub jego ogłoszenia. Jeżeli natomiast o zwolnieniu od kosztów orzekał sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie, termin do opłacenia pisma biegnie od doręczenia stronie postanowienia

o oddaleniu zażalenia lub jego ogłoszenia. W opisanych sytuacjach pełnomocnik ma więc obowiązek w zakreślonym przez ustawę terminie, bez wezwania sądu obliczyć i przekazać do sądu opłatę należną od pisma. Konsekwencją jej niewniesienia jest zwrot pisma a w przypadku środka odwoławczego albo środka zaskarżenia jego odrzucenie na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. W art. 112 ust. 4 u.k.s.c. wprowadzono regulację, zgodnie z którą ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, oparty na tych samych okolicznościach (podlegający odrzuceniu na podstawie art. 107 ust. 2 u.k.s.c.) nie ma wpływu na bieg terminu do opłacenia pisma.

Przepisy art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. ustanawiają własny tryb naprawczy, który w sytuacjach przez nie objętych wyłącza tryb przewidziany w art. 130 § 1 k.p.c.

Przepis art. 112 u.k.s.c. nie określa trybu postępowania w przedmiocie uzupełnienia braków fiskalnych pisma w przypadku zwrotu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Przepis art. 8 u.k.s.c. odsyła, w kwestiach nieuregulowanych tą ustawą do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, na gruncie, którego zagadnienie to reguluje art. 130 § 1 k.p.c. Ogólną zasadą wynikającą z tego przepisu jest uiszczenie należnych opłat na wezwanie w terminie tygodniowym.

Obowiązek uiszczenia opłaty przy wniesieniu pisma do sądu nie pozbawia strony prawa ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych także po jego w wniesieniu. Złożenie wniosku o zwolnienie w otwartym terminie do uiszczenia opłaty należnej od wniesionego do sądu pisma wyłącza obowiązek jej uiszczenia.

Nieuzasadnione byłoby różnicowanie na tej płaszczyźnie sytuacji, w której wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zostaje złożony przez profesjonalnego pełnomocnika wraz z pismem podlegającym opłacie stałej lub opłacie stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia oraz takiej, w której wniosek taki składany jest przez pełnomocnika w trakcie biegu terminu do uiszczenia opłaty od złożonego pisma, w następstwie wezwania przewodniczącego. Różnicowanie takie, w sposób nieuzasadniony prowadziłoby do nierówności stron z punktu widzenia gwarantowanego w art. 45 Konstytucji prawa do sądu.

Podzielić należy pogląd wyrażony przez Sad Najwyższy w postanowieniu

z dnia 20 lipca 2012 r., II CZ 61/12, że w każdym przypadku, po oddaleniu lub zwrocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, otwiera się stronie na nowo termin do uiszczenia opłaty. Jednocześnie nie jest generalnie wyłączona możliwość ponownego ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych, którą art. 107 ust. 2 u.k.s.c. wyklucza jedynie w przypadku oddalenia wniosku o zwolnienie, jeżeli ponowny wniosek oparty jest na tych samych okolicznościach.

Przeciwnie stanowisko, za którym opowiada się Sąd Okręgowy, prowadziłoby do powrotu do sytuacji istniejącej pod rządem art. 130² § 3 k.p.c., uchylonego z powodu nadmiernego rygoryzmu, w której prawomocny zwrot wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zawsze prowadzić musiał do odrzucenia środka odwoławczego lub środka zaskarżenia.

W związku z podnoszoną przez Sąd Okręgowy obawą, że przyjęcie dotychczas obowiązującej w orzecznictwie wykładni może prowadzić do przedłużania postępowania w następstwie ponawiania wadliwych wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych wskazać trzeba, że korzystanie z przysługujących stronie uprawnień procesowych można, na podstawie ich oceny pod kątem zgodności z celem, dla którego zostały przyznane, zakwalifikować jako nadużycie praw, z określonymi tego konsekwencjami procesowymi (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2013 r., III CZP 78/13, dotychczas niepubl.).

Z powyższych względów podjęto uchwałę o treści sformułowanej w sentencji.